

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ВАКАРЮК РУСЛАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 811.111'373.78

**БІБЛІЙНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ:
СТРУКТУРНИЙ, СЕМАНТИЧНИЙ ТА КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТИ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник --

кандидат філологічних наук, доцент

Задорожна Ірина Петрівна

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, доцент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор

Бехта Іван Антонович,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

професор кафедри англійської філології

кандидат філологічних наук, професор,

Клименко Ольга Леонідівна,

Запорізький національний університет,

професор кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови

Захист відбудеться «29» вересня 2021 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою, м. Львів, вул. Університетська, 1; ауд. 405.

Із дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розісланий «28» серпня 2021 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

кандидат філологічних наук, доцент

О. В. Татаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферовану дисертацію присвячено дослідженню особливостей функціонування біблійних фразеологізмів у британському та американському варіантах англійської мови другої половини ХХ століття та початку ХХІ ст.

На зламі століть важливим і перспективним напрямком розвитку гуманітарного знання виступає дослідження текстів, фундаментальних для культури людства. До числа таких текстів у межах християнського світу належить передусім Біблія, яка справила визначний вплив на цілу низку європейських культур. Вагомою частиною культурної спадщини стала біблійна фразеологія, яка, з одного боку, вербалізує засновану на християнському віровченні систему морально-етичних цінностей, з іншої – акумулюючи досвід лінгвокультурної спільноти, репрезентує загальний стан суспільної моралі у конкретний період історичного розвитку.

Окреслена проблематика не є цілком новою чи недосліджуваною. Біблійна фразеологія була і залишається у фокусі уваги багатьох вітчизняних і закордонних дослідників: М. Алефіренка, С. Андрєєвої, Н. Андрейчук, О. Барана, Є. Бетехтіної, Л. Будівської, В. Гака, Ю. Гвоздарьова, Л. Грановської, А. Жолобової, Р. Зорівчак, Н. Іванової, І. Карамішевої, О. Ковач, Ж. Колоїз, А. Корнєєвої, А. Мелерович, В. Мокієнка, М. Скаб, З. Сікорської, А. Субочевої, Л. Степанової, І. Харазинської, М. Dubois, G. M. Lamsa, M. Piela, L.P. Smith, L. Pinnavaia, J. Vayntrub та інших.

Однак дотепер у вітчизняній англістиці не існує послідовного, системного, завершеного дослідження особливостей функціонування біблійної фразеосистеми в лінгвокультурах таких країн англomовного ареалу, як Велика Британія і США. Недостатньо вивчено й можливості застосування для аналізу фразеологічних одиниць біблійного походження когнітивно-матричного моделювання (підвалини якого були закладені у працях Р. Ленекера, В. Крофта і А. Круза, В. Еванс і М. Грін) та здобутків корпусної лінгвістики.

Таким чином, необхідність вивчення фразеологізмів біблійного походження як цілісної системи на основі нових теоретико-методологічних підходів із урахуванням динамічних змін функціонування біблійних фразеологізмів (далі – БФ), відповідає тенденціям антропоцентричності та культуроцентричності сучасних лінгвістичних розвідок і обумовлює **актуальність** пропонованого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах комплексної науково-дослідної теми факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Актуальні проблеми іноземної філології, перекладознавства та методики викладання германських і романських мов», затвердженої вченою радою факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (номер державної реєстрації 0116U001434). Тему дисертаційного дослідження було остаточно затверджено на засіданні вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 2 від 24 лютого 2020 року).

Мета роботи полягає у виявленні структурно-семантичних та когнітивних характеристик біблійних фразеологізмів та особливостей їх функціонування у британському та американському варіантах сучасної англійської мови.

Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію наступних **завдань**:

- розробити теоретико-методологічний апарат дослідження біблійних фразеологізмів англійської мови;
- з'ясувати кількість та роль біблійних фразеологізмів у фразеологічному фонді сучасної англійської мови;
- виявити структурні, граматико-семантичні та типологічні характеристики біблійних фразеологізмів англійської мови;
- показати динаміку вживання фразеологічних одиниць біблійного походження в американському і британському варіантах англійської мови другої половини ХХ – початку ХХІ століття;
- визначити характерні трансформації біблійних фразеологічних одиниць в сучасній англійській мові;
- змоделювати когнітивну матрицю біблійних фразеологізмів англійської мови з метою визначення особливостей морально-ціннісної системи носіїв англійської мови на синхронному етапі її розвитку.

Об'єктом дослідження є біблійні фразеологізми сучасної англійської мови.

Предмет дослідження – структурно-семантичні та когнітивні властивості й особливості динаміки функціонування біблійних фразеологізмів англійської мови другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Матеріалом дослідження слугують **511** біблійних фразеологізмів сучасної англійської мови, вилучених методом суцільної вибірки з фразеологічних словників англійської мови (О. Куніна, В. Мюлера, М. Адамчика, М. Балли та словника сучасної англійської мови (видавництва «Лонгмен»), а також приклади їх уживання в британських та американських художніх текстах другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Методи дослідження. У дисертації застосовано комплекс методів дослідження, релевантних поставленій меті та завданням. *Метод суцільної вибірки* застосовано з метою відбору матеріалу, що у поєднанні з використанням *описового методу, методу спостереження та методу узагальнення* дало змогу виокремити систему біблійних фразеологізмів сучасної англійської мови. За допомогою *методик корпусної лінгвістики та елементів контекстуального аналізу* визначено особливості функціонування досліджуваних фразеологічних одиниць: за допомогою програми *Corpus of Contemporary American English* визначено частотність уживання біблійних фразеологізмів та виявлено особливості їх структурно-семантичних трансформацій; використання інструменту *Google Books Ngram Viewer* допомогло визначити динаміку використання фразеологізмів біблійного походження у сучасних мовленнєвих практиках. *Метод когнітивно-матричного моделювання* використано для систематизації біблійних фразеологізмів у вигляді ціннісно-моральної матриці та визначення змін у морально-ціннісній сфері носіїв англійської мови за останнє століття.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що у ньому *вперше* класифіковано й описано англійські біблійні фразеологізми з точки зору їх структурно-семантичних та когнітивних властивостей і окреслено особливості динаміки їх функціонування у другій половині ХХ та на початку ХХІ століть. У роботі *уточнено* обсяг терміну «біблійний фразеологізм» та *узагальнено* класифікації БФ англійської мови, систематизовано їх класифікаційні ознаки. У дисертаційному дослідженні *вперше запропоновано* комплексну методика вивчення особливостей функціонування біблійних фразеологізмів у синхронії та з урахуванням окремих аспектів діахронії (часовий проміжок від 1950 рр. до 2020 року. *Уперше* у вітчизняній англістиці *застосовано* когнітивно-матричний аналіз до вивчення біблійних фразеологізмів англійської мови та змодельовано відповідну когнітивну матрицю.

Теоретичне значення отриманих результатів дисертації полягає у розширенні існуючих уявлень про парадигматику біблійних фразеологізмів та можливості корпусної лінгвістики щодо вивчення БФ, а також в уточненні і конкретизації понять «бібліїзм» (біблеїзм), «когнітивна матриця біблійних фразеологізмів».

Практична цінність дисертації пов'язано з можливістю використання його результатів та висновків при укладанні фразеологічних словників англійської мови, зокрема, частотного словника біблійних фразеологізмів; при підготовці та викладанні курсів «Лексикологія англійської мови» (розділи «Складові англійського лексикону», «Варіативність англійського лексикону», «Словниковий склад сучасної англійської мови», «Фразеологія як галузь лексикології»), «Лінгвокраїнознавство країн основної мови» (розділ «Соціокультурне тло історичного розвитку англійської мови»), «Лінгвокультурологія» (розділ «Мова та культура Великої Британії та США»), «Стилістика англійської мови» (розділи «Зміна парадигм у мовознавстві», «Семіотика культури»). Опрацьований матеріал можна використати у подальших наукових пошуках, при написанні монографій, підручників, наукових статей. Результати дослідження будуть корисними для стандартизації та термінологічної уніфікації різних мовознавчих концепцій та понять. Основні положення можуть бути впроваджені як в науково-педагогічну (укладання посібників, методичних рекомендацій), так і в навчально-дослідницьку практику (для написання кваліфікаційних робіт різного рівня).

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено на науково-методичних семінарах і засіданнях кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (2020–2021 рр.), на факультетському науковому семінарі «Текст. Культура. Соціум» Львівського національного університету імені Івана Франка (28 травня 2021 року). Також результати дисертаційного дослідження були представлені на наукових конференціях: V Всеукраїнська конференція «Нові підходи до філології у вищій школі», м. Запоріжжя, 9-13 вересня 2002 року; Міжнародній науковій конференції «Лінгводидактика та лінгвостилістика на зламі століть: питання теорії та практики», м. Львів, 22-24 квітня 2004 року; Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес», м. Чернівці, 24-25 листопада 2004

року; III Міжвузівській конференції молодих учених “Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур”, м. Донецьк, 15-16 лютого 2005 року; II Міжнародній науковій конференції “Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес”, м. Чернівці, 20-21 квітня 2007 року.

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено в 10 наукових працях, серед них 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному виданні, 5 тез доповідей у матеріалах наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, списку опублікованих праць автора, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку літератури (228 позицій, з них 74 – іноземними мовами), переліку лексикографічних джерел (22 позиції), 7 додатків загальним обсягом 61 сторінка (38 таблиць, 14 рисунків і список опублікованих праць автора). Загальний обсяг роботи – 252 сторінки, з них обсяг основного тексту складає 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *першому* розділі «**Загальні аспекти вивчення фразеологізмів біблійного походження**» подано огляд існуючих точок зору на термінологічний обсяг поняття «фразеологізм» (п.1.1), лінгвістичну природу фразеологічного значення (п. 1.2); проведено термінологічну ідентифікацію бібліїзмів (біблеїзмів) як особливого виду фразеологізмів (1.3); охарактеризовано основні здобутки вітчизняних та зарубіжних мовознавців у дослідженні фразеологічних одиниць біблійного походження (п. 1.4).

Зокрема, у **п. 1.1** вказано на актуальне сьогодні у мовознавчих студіях двоїсте розуміння терміну «фразеологізм»: вузьке – як полілексемного, проте семантично цілісного й синтаксично неподільного мовного знаку; широке – як стійкого поєднання слів будь-якого виду, у тому числі синтаксичних конструкцій сталого типу, до яких належать крилаті вислови, афоризми, приказки і прислів'я. На основі теоретичних викладок М. Алефіренка, Г. Євсєєвої, Ж. Краснобаєвої-Чорної, Л. Скрипник та ін. уточнено диференційні ознаки фразеологізмів, а також окреслено проблеми класифікації фразеологічних одиниць (далі – ФО).

У **п. 1.2** уточнюються і порівнюються особливості лексичного фразеологічного значень, робиться висновок про те, що основною функцією фразеологізму – поряд з властивою для окремого слова номінативною функцією – є також емоційно-оцінна. У підрозділі також охарактеризовано типи структурних угруповань лексики, що традиційно виділяються в лінгвістиці і є актуальними для даного дисертаційного дослідження, – лексико-семантичні поля і лексико-семантичні групи, лексико-фразеологічні і фразеологічні (фразеосемантичні) поля. Окрім цього, наводиться визначення номінативного поля концепта і з'ясовується кореляція цього поняття з поняттям лексичного і фразеологічного поля.

У **п. 1.3** пропонованого дослідження проаналізовано основні класифікації бібліїзмів (А. Біріха та В. Мокієнка, Н. Матвєєвої) як особливого виду фразеологізмів. Зазначається, що особливістю лінгвістичної природи БФ є їх

двоїстість (Р. Зорівчак): з одного боку, їм притаманні всі властивості фразеологічних одиниць, а з іншого – вони утворюють своєрідну мікросистему, підставою для об'єднання в яку є Біблія як загальне генетичне джерело. У вітчизняній лінгвістиці **фразеологічний бібліїзм** ідентифікується як стала мовна одиниця, узуальна форма якої зафіксована у словнику. Їй властива смислова цілісність, структурна усталеність, експресивно-емоційна образність. Таке розуміння біблійного фразеологізму лежить і в основі проведеного дослідження.

У п. 1.4 окреслено основні напрямки дослідження бібліїзмів у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці. Зазначено, що попри відчутний інтерес науковців до фразеологізмів біблійного походження (Бабкін, 1970; Мокієнко, 1986; Солодуха, 1977; Brasch, 1987), розвідки системного характеру, пов'язані з даною проблематикою, починають з'являтися лише у 90-х рр. минулого століття. Предметний огляд наукових праць засвідчив, що питання, пов'язані з БФ, розробляються у двох напрямках: *перший* з них сфокусований на вирішенні загальних проблем фразеології (Ж. Краснобаєва-Чорна, Л. Сміт, С. Стоффел та ін.); розробці питань наукової методології (С. Жаботинська, І. Колеснікова, І. Купіна, Л. Мойсеєнко та ін.), вивченні системно-функціональних характеристик біблійних ідіом в різних мовах (А. Біріх, В. Гак і Є. Ройзенбліт, Ю. Гвоздарєв Л. Солодухо, Л. Гільмутдінова, І. Дубровська, І. Матешіч, Л. Степанова,, О. Солошенко, І. Хостай та ін.); *другий* представлений розвідками вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі англістики (М. Болдирєва та В. Алпатова, Н. Іванової, А. Корнеевої, О. Куніна та ін.). Актуальними також є розвідки вчених-лінгвістів, що стосуються питань перекладу бібліїзмів (Т. Малютіна, Р. Зорівчак).

Найбільш дискусійними питаннями у розвідках сучасних вітчизняних науковців є зміст терміну «бібліїзм» та його кореляція з відповідними термінами в зарубіжній науковій традиції, а також критерії класифікації фразеологізмів (О. Дзера, Я. Баран та ін.).

У *другому* розділі «Теоретико-методологічні засади та методика дослідження фразеологізмів біблійного походження» обґрунтовано вибір наукових парадигм, в руслі яких проходив аналіз англійських фразеологізмів біблійного походження.

У п. 2.1 представлено комплекс методів, за допомогою яких відбувалося дослідження БФ як лінгвістичного феномену (структурно-семантичний і компонентний методи, метод лінгвістичного опису, елементи крос-культурного методу, польовий метод, статистичні методи).

У п. 2.2 обґрунтовано доцільність застосування когнітивних / концептуальних методів аналізу в сучасних дослідженнях об'єднань лінгвальних одиниць; увиразнено зміст поняття «когнітивна матриця», «концептуальний домен»; розкрито сутність методу когнітивно-матричного аналізу та описано алгоритм застосування цього методу щодо аналізу біблійних фразеологізмів. Зазначено, зокрема, що когнітивно-матричний аналіз належить до специфічних методів дослідження концептуально-складних форматів знання і полягає у когнітивному моделюванні у вигляді *матриці* (сітки) *доменів* (matrix domain). У реферованій дисертації як матриця доменів ідентифікується вербалізована за посередництва системи БФ американської та британської англійської мов

ціннісна система християнства. *Алгоритм* здійснення когнітивно-матричного аналізу передбачає послідовність таких основних операцій як: 1) виявлення взаємопов'язаних аспектів єдиного знання про Бога, людину, суспільні взаємини в християнській системі цінностей, яке відображене в британській та американській картинах світу; 2) процес когнітивно-матричного моделювання, який передбачає побудову інтеграційного концепту на основі когнітивної сітки; таким інтеграційним концептом в реферованому дослідженні є ХРИСТИЯНСЬКА СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ; 3) опис компонентів матриці як системи когнітивних контекстів (базових і небазових доменів), що лежать в основі формування значень мовних одиниць – концептуальні контексти «ЛЮДИНА», «СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ», «ДОБРОБУТ», «САКРАЛЬНЕ»; 4) інвентаризація та опис засобів мовної актуалізації цих контекстів, структурно організованих у відповідні ЛФП / ФСП та ФСГ.

Табл. 1

**Когнітивна сітка інтегрованого концепту (когнітивної матриці)
ХРИСТИЯНСЬКО-МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ**

концепт-матриця ХРИСТИЯНСЬКІ МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ	Домен	Субдомен	Концепт
	ЛЮДИНА	ЛЮДИНА БУДЬ-ЯКОГО ГЕНДЕРУ	ЧОЛОВІК
			ЖІНКА
			ДИТИНА
	СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ	ПОЗИТИВНА СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ	ДОПОМОГА ПРИХИЛЬНІСТЬ
		НЕГАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ	ВЛАДА ЗРАДА КОНФЛІКТ
	ДОБРОБУТ	БАГАТСТВО	ГРОШІ
		БІДНІСТЬ	
	САКРАЛЬНЕ	СВЯТИНЯ	БОГ ІМ'Я БОГА
		ЖИТТЯ/СМЕРТЬ	ЖИТТЯ, СМЕРТЬ

У п. 2.3 охарактеризовано основні етапи дослідження та релевантні їм методи аналізу. На *першому* етапі було застосовано загальнонаукові методи індукції та дедукції, емпірико-теоретичні методи аналізу і синтезу з метою узагальнення теоретичних напрацювань вітчизняних і закордонних науковців щодо природи фразеологічного значення, принципів класифікації ФО, сутності біблійної фразеології як підсистеми в межах лексичного фонду англійської мови та специфіки БФ як особливого виду фразеологізмів. На *другому* етапі із застосуванням описового методу, методів індукції та дедукції було обґрунтовано

вибір науково-теоретичних підходів, методів дослідження, описано методику вивчення БФ як «одиниць аналізу», а також визначено етапи дослідження. Зміст *третього* етапу полягав у пошуку, опрацюванні й осмисленні емпіричного матеріалу, що передбачало кілька стадій обробки й аналізу фактографічної інформації: 1) ідентифікація та інвентаризація БФ (вибірки з фразеографічних джерел, уточнення значення і структурно-семантичних особливостей відібраних лінгвальних одиниць, укладання картотеки біблійних фразеологізмів, яка налічує 511 одиниць); 2) виявлення особливостей функціонування БФ за даними СОСА і ВНС; цей етап передбачав роботу з корпусами сучасної американської і британської англійської мови (відповідно СОСА і ВНС) і включав кілька дослідницьких процедур, в результаті яких було: встановлено і проаналізовано основні варіанти уживання досліджуваних ФО; простежено трансформації їхніх значень залежно від контексту та виявлено характер актуалізованих значень; здійснено інтерпретацію характерних особливостей уживання БФ; за допомогою програми Google Books Ngram Viewer виявлено та інтерпретовано особливості динаміки частотності уживання біблійних фразеологізмів протягом останнього століття; 3) когнітивно-матричне моделювання; на цій стадії на основі корпусу досліджуваних БФ було складено когнітивну матрицю ціннісно-моральної системи соціуму, визначено основні домени, субдомени та концепти. На *четвертому етапі* дослідження було систематизовано, узагальнено та інтерпретовано отримані результати. Для підтвердження вірогідності результатів і висновків проведеного дослідження на цьому етапі було застосовано *кількісний аналіз*, результати якого було унаочнено за допомогою графічної презентації. У підрозділі наголошено також, що при виборі одиниць аналізу використовувалася *систематична вибірка*, а класифікація і систематизація БФ відбувалася за *інтуїтивним принципом* (залежно від конкретного емпіричного матеріалу) у відповідності до основних рівнів ієрархії: *фразеологічна одиниця* → *фразеосемантична група* → *фразеосемантичне поле* → *фразеотематична група*.

У *третьому* розділі «**Біблійні фразеологізми англійської мови в лексико-семантичній парадигмі**» розглянуто проблему словникової репрезентації та кодифікації англійської біблійної фразеології (п. 3.1); окреслено засади семантичної класифікації англійських біблійзмів та їх структурної організації (п. 3.2); представлено структурну (п. 3.3) та граматико-семантичну (п. 3.4) класифікації біблійзмів.

У **п. 3.1** уточнено особливості розуміння *лексико-семантичної парадигми* в сучасній мовознавчій традиції як сукупності лексичних одиниць, об'єднаних за наявністю в них спільної семантичної ознаки і згрупованих в підсистеми та класи на основі їхніх диференційних ознак. У підрозділі подано огляд сучасних фразеографічних джерел, в яких кодифіковано англійські БФ. Спосіб подачі фразеологізмів біблійного походження в цих джерелах дозволяє виявити рівень репрезентативності та семантику БФ (таких, наприклад, як *burning bush*, *good samaritan*, *Scarlet woman*, *The Gardens of Eden* тощо) в BrE та AmE як у різних варіантах англійської мови, наявність додаткових конотативних сем, відмінності функціонального потенціалу, факт присутності/відсутності того чи іншого біблійного фразеологізму в мовній свідомості населення конкретного регіону

(наприклад, БФ *fisher of men* у значенні “an evangelist”, *dust and ashes* у значенні “something that is very disappointing” та ін. зафіксовано лише у BrE; БФ *prodigal son* фіксується лише в AmE тощо). Подані у тезаурусі Collins, у British National Corpus та Corpus of Contemporary American English схеми і діаграми дозволяють зробити висновки щодо частотності вживання тієї чи іншої БФ, її актуальності для англomовного світу та інтенсивності її використання в конкретній лінгвокультурі.

Аналіз добірки кодифікованих ФО дає можливість окреслити характер змістових трансформацій БФ, яких вони зазнають у процесі культурно-історичного розвитку та еволюції суспільної свідомості. Дослідження вибірки з фразеографічних джерел та корпусів англійської мови також виявило, що в сучасному англomовному ареалі БФ найчастіше функціонують у незмінній формі. При цьому значення кожної конкретної БФ може: а) залишатися незмінним; б) звужуватися; в) розширюватися:

- за рахунок додавання нових змістових чи конотативних сем: наприклад, перше із значень БФ *Scarlet woman* у BrE фіксує його як антропонімічну номінацію та культурологічний символ – уособлення язичницького Риму і католицької церкви; друге – “old-fashioned, sometimes humorous a sexually promiscuous woman” – закріплює додаткові відтінки значення і стилю (old-fashioned) та оцінні конотації (humorous);

- за рахунок виходу зі сфери традиційного слововжитку в інші галузі знання і суспільної комунікації. Так, наприклад, БФ *fallen angel*, що первісно позначав янгола, який повстав проти Бога і був скинутий з небес, далі – диявола, в культурній свідомості ХХ ст. стереотипізувався як перифрастична номінація «жінки легкої поведінки». Водночас розширення змісту і збагачення семного складу даного біблійного фразеологізму відбувається за рахунок його входження до терміносфери економіки, в межах якої БФ *fallen angel* вживається як позначення облігації, вартість якої значно знизилася внаслідок погіршення кредитування.

У п. 3.2 розглядається організація англійської біблійної фразеології за польовою моделлю. Зокрема, в межах корпусу БФ реконструйовано такі лексико-фразеологічні поля, як «ЛЮДИНА», «АБСТРАКТНІ ВІДНОШЕННЯ І ПОНЯТТЯ», «ПРИРОДА». При цьому охарактеризовано кореляцію понять «лексико-семантичне поле» (далі – ЛСП), «фразеологічне / фразеосемантичне поле» (далі – ФСП) та «номінативне поле концепта», які передбачають різні принципи об'єднання лінгвальних одиниць. ЛФП та ФСП моделюються на основі одиниць, що мають спільне генетичне джерело – Біблію, тоді як номінативне поле концепту реконструюється з використанням усього масиву наявних в лінгвокультурі вербалізацій конкретного ментального конструкту. Відтак номінативне поле концепту співпадає з ЛФП та ФСП у тому своєму сегменті, де засобом вербалізації певної ментальної сутності, пов'язаної з християнським світоглядом, є фразеологізми.

Це дозволяє розглядати структурно-семантичні типи організації біблійної фразеології з позиції теорії когнітивної матриці – як когнітивні контексти (базові та небазові домени), на тлі яких відбувається формування і розуміння закладених у БФ мовних значень.

Таким чином, у дисертації виокремлюються: 1) лексико-фразеологічне поле «ЛЮДИНА», співвідносне з сегментом базового домену ЛЮДИНА, в межах якого на основі диференційних сем виокремлюються чотири фразеосемантичні групи (далі – ФСГ): «Людина як жива істота» (11%), «Людина як вірянин» (23%), «Людина як розумна істота» (29%), «Людина як суспільна істота» (37%); 2) лексико-фразеологічне поле «АБСТРАКТНІ ВІДНОШЕННЯ Й ПОНЯТТЯ», що включає такі ЛФГ як «Абстрактні поняття» (43%), «Символізовані предмети або зовнішні ознаки» (21%), «Виміри та характеристики» (18%), «Відношення» (18%); 3) лексико-фразеологічне поле «ПРИРОДА», у межах якого виділяємо такі ЛФГ: «Топонімія і простір» (42%), «Природні явища, флора і фауна» (32%), «Фізичні об'єкти техногенного походження» (16%), «Речовини й харчові продукти» (10%); 4) лексико-фразеологічне поле «ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПОНЯТТЯ», до складу якого входять ЛСГ «Взаємодія з іншими людьми чи істотами» (54%); «Психофізичні стани, інтелектуальні дії» (29%); «Вчинки та поведінка безвідносно до інших осіб» (7,5%); «Релігійно зумовлені дії» (5%); «Процесуальні ознаки неантропоморфного суб'єкта» (4,5%).

Поряд з лексико-семантичними, у підрозділі виокремлюються і розглядаються фразеосемантичні поля як такі, що співвідносні за структурою з синтаксичними конструкціями.

1. Фразеосемантичне поле «ЛЮДИНА», до складу якого входять ФСГ, сформовані на основі диференційних сем: «Гендерні та вікові характеристики»; «Тіло людини»; «Родинні зв'язки та рід діяльності». Кожна з цих груп вербальних засобів організується навколо лексеми, що виступає словом-ідентифікатором відповідного фразеоконцепта:

- організовані навколо лексичних одиниць (далі – ЛО) *man/woman, person, child*: *A man born of woman, The Man of Sorrows, Scarlet woman, the children of light* та ін.;

- організовані навколо ЛО на позначення тіла та його частин: 1) навколо ЛО *face, cheek*: *Before smb.'s face; turn the other cheek*; 2) навколо ЛО *eye(s)*: *an eye for an eye and a tooth for a tooth*; 3) навколо ЛО *hand, arm, shoulder*: *Clean hands* та ін.; 4) навколо ЛО *body/flesh*: *Be one flesh, The flesh-pots (або fleshpots) of Egypt*; 5) навколо ЛО *foot, knee*: *Bend (або bow) the knee to smb.*; 6) навколо ЛО *heart*: *Harden one's heart*; 6) навколо ЛО *tooth*: *an eye for an eye and a tooth for a tooth* та ін.; 7) навколо ЛО *hair*: *Bring smb.'s gray hairs (with sorrow) to the grave*; 8) навколо ЛО *neck*: *A millstone about (або round, амер. around) smb.'s neck, A stiff neck, Have (put або set) one's foot one smb.'s neck (або on the neck of smb.)*; 9) навколо ЛО *loins*: *Sprung from smb.'s loins*; 10) навколо ЛО *head*: *have smb.'s blood on one's head*; 11) навколо ЛО *ear*: *bend an ear to.., let him hear*; 12) навколо ЛО *mouth*: *the lion's mouth*; 13) навколо ЛО *nostrils*: *Stink in smb.'s nostrils*; 14) навколо ЛО *rib*: *Smite smb. under the fifth rib*;

- навколо ЛО *soul (a fisher of souls, with all one's heart and soul* та ін.) та ЛО *mind (be of the same mind)*;

- організовані навколо ЛО, що позначають людей за родинними зв'язками або суспільним статусом: *the prodigal son, the widow's mite* тощо.

Кількісна репрезентація біблійних фразеологічних одиниць у межах фразеологічного поля «ЛЮДИНА»

№ п / п	Фразеологічна група	Кількість ФО	Відсоток
1.	організована навколо ЛО <i>man/woman, person, child</i>	19	21%
2.	організована навколо ЛО <i>face, cheek</i>	5	3%
3.	організована навколо ЛО <i>eye(s)</i>	5	3%
4.	організована навколо ЛО <i>hand, arm, shoulder</i>	12	13%
5.	організована навколо ЛО <i>body/flesh</i>	11	12%
6.	організована навколо ЛО <i>heart</i>	7	3%
7.	організована навколо ЛО <i>hair</i>	1	1%
8.	організована навколо ЛО <i>neck</i>	3	3%
9.	організована навколо ЛО <i>loins</i>	3	3%
10.	організована навколо ЛО <i>head</i>	1	1%
11.	організована навколо ЛО <i>ear</i>	4	4%
12.	організована навколо ЛО <i>mouth</i>	3	3%
13.	організована навколо ЛО <i>nostrils</i>	2	2%
14.	організована навколо ЛО <i>rib</i>	1	1%
15.	організована навколо ЛО <i>soul</i>	5	7%
16.	організована навколо ЛО <i>mind</i>	1	1%
17.	організована навколо ЛО, що позначають людей за родинними зв'язками або суспільним статусом	7	8%

2. Фразеосемантичне поле «ПРИРОДА» об'єднує фразеоконцепти, які репрезентуються бібліїзмами, що містять компоненти на позначення флори (*the root of all evil, the root of the mater, a crown of thorns* та ін.), фауни (: *As an ox goes to the slaughter, Balaam's ass, the fatted calf, the golden calf,*), природних явищ (*Egyptian darkness*); елементів неживої природи (*Fire and brimstone, the Rock of Ages*); результатів перетворення природи людиною тощо.

3. Фразеосемантичне поле «РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ» з групами «Предмети побуту, гроші, знаряддя, музичні інструменти» (*Household items, money, instruments, musical instruments*); «Продукти харчування і напої» (*Food and beverages*); «Архітектурні форми (їх елементи) й насадження» (*Garden of Eden, The tower of Babel*); «Одяг, взуття, головні убори, релігійні та військові атрибути» (*A wolf in sheep's clothing*); «Країни і населені пункти» (*Sodom and Gomorrah*); «Результати інтелектуальної та творчої діяльності» (*Sing a new song, the Alpha and Omega*).

4. Фразеосемантичне поле «АБСТРАКТНІ ПОНЯТТЯ», групи: екзистенційна та суспільна сфери: *crown of glory, the curse (brand) of Cain*; сфера розумової діяльності: *Be of the same mind*; емоції, почуття, бажання: *A labour of love*; поняття простору та часу: *The land of promise*; діяльність і поведінка: *Serve God and Mammon*; метафізичні поняття, включно із назвами надприродних істот: *an angel of light, The Holy of Holies*; стани: *the land of Nod*.

5. Фразеосемантичне поле «ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОЗНАКИ», яке включає групи: мовлення та інтелектуальна діяльність: *Tell it not in Gath*; способи взаємодії: *Answer a fool according to his folly*; переміщення й рух: *bear (carry) one's (the) cross*; сприйняття органами чуття: *who hath ears to hear*; конкретні фізичні

дії, спрямовані на певні об'єкти: *kill the fatted calf, Hide one's light under a bushel*; стани: *one's cup is filled*.

6. Фразеосемантичне поле «СТАТИЧНІ ОЗНАКИ», що включає групи: зовнішні та внутрішні характеристики предмета: *clear as crystal*; інтелектуальні, духовні та соціальні характеристики людини: ознака за функцією: *Leading (або shining) light*; соціальні характеристики особи: *Grind the faces of the poor, greater lights*; ознаки явищ і предметів з погляду їх моральної оцінки: *evil communications corrupt good manners, see through a glass darkly, filthy lucre*.

У п. 3.3 представлено класифікацію БФ залежно від природи синтаксичного зв'язку між компонентами базового словосполучення. Це БФ, організовані: а) за моделлю сурядного словосполучення: *ask for bread and be given (receive) a stone*; б) за моделлю підрядного словосполучення: *a living dog is better than a dead lion*.

За типом семантико-синтаксичних відношень у базовому словосполученні БФ можна поділити на фразеологічні одиниці: а) з об'єктними відношеннями: *turn the other cheek; darken counsel shake the dust from (off) one's feet* та ін.; б) з атрибутивними відношеннями: *the brand (mark) of Cain, the golden calf* (золоте теля), *a dead dog*; 3) з адвербіальними відношеннями. Бібліїзми, співвідносні із реченнями, можуть бути організовані за моделлю простого чи складного речення.

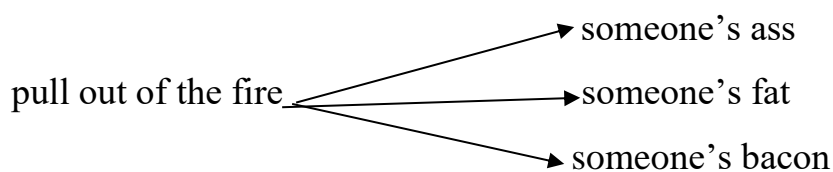
У п. 3.4 вивчається можливість класифікації фразеологізмів за певними лексико-граматичними класами на підставі їх семантики та синтаксичного функціонування і, відповідно, розподіл БФ на: а) субстантивні бібліїзми: *the massacre (або slaughter) of the innocents, the king of terrors, a Judas kiss*; б) ад'єктивні: *as an ox goes to the slaughter, (as) old as Methuselah*; в) адвербіальні: *at the eleventh hour; not a jot (макож not one jot or tittle), in the land of the living*; г) дієслівні: *eat (swallow або take back) one's world, put new wine into old bottles* тощо.

У четвертому розділі «Когнітивно-матрична структура системи християнських цінностей в англomовній картині світу» біблійні фразеологізми охарактеризовано як вербальну репрезентацію інтегративного концепту-матриці ХРИСТИЯНСЬКІ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ (п. 4.1); проаналізовано репрезентації доменів «ЛЮДИНА» (4.2), «СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ» (4.3); «ДОБРОБУТ» (4.4); «САКРАЛЬНЕ» (4.5.), а також антонімічних концептів ЖИТТЯ та СМЕРТЬ (4.6) в англomовній фразеологічній картині світу

У п. 4.2 на підставі аналізу даних про кількісне використання БФ, що входять до концептуального контексту «ЛЮДИНА» і відповідних йому субдоменів, робиться висновок, що в обох національних корпусах англійської мови крива частотності є нерівномірною, демонструючи тенденцію до зниження протягом ХХ ст. з незначним підвищенням після 2000 року у британській літературі, та досить значним підвищенням після 1986 року в американській і зниженням після 2005 року в обох корпусах.

Представлений у п. 4.3 аналіз БФ домену «СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ» та відповідних субдоменів в його складі в досліджуваних корпусах сучасної англійської мови виявив вищу частотність біблійних фразеологізмів у американському корпусі (ССАЕ). Фразеологічні трансформації представлені

заміною одного з компонентів фразеологізму, наприклад, автентичний біблійний вислів *don't let your left hand know what your right hand is doing* вживається в усіченому вигляді *left hand know what your right hand is doing* і має як своє первісне значення – «творити добро потайки», так і нове, буквалізоване – «не мати ладу, узгодженості», пор.: *Reagan line is when he joked once that, " In my administration the right hand doesn't know what the far right hand is doing* (ССАЕ). Зафіксовано також варіативність заміненних компонентів. Так, наприклад, кодифікований вислів *pull (або snatch) smb. (або smth.) out of the fire* зазнає структурних змін шляхом включення до фразеологічного виразу ще однієї постійної одиниці, що надає йому більш розмовного характеру та емоційної виразності:

У п. 4.4 продемонстровано частотність уживання БФ співвідносних з дихотомією субдоменив «БАГАТСТВО»-«БІДНІСТЬ» в межах концептуального контексту «ДОБРОБУТ» (*Eat / live on, (рідше Live off) the fat of the land; A land flowing with milk and honey* та ін.) та концептів, що конкретизують його (зокрема, ГРОШ: *Money answers all things; Thirty pieces of silver* та ін.). Слід зазначити, що у корпусі сучасної американської англійської мови БФ з такою семантикою представлені набагато ширше (BrE – 5 випадків; AmE – 9 випадків), а біблійні фразеологізми з семантикою «Бідність» є менш численними і менш частотними в обох корпусах, що дозволяє говорити про асиметрію кількості БФ домену «ДОБРОБУТ» у бік «багатство».

У п. 4.5 охарактеризовано особливості трансформації та частотність уживання БФ, значення яких відповідає домену «САКРАЛЬНЕ», представленому концептами БОГ і СВЯТИНЯ. Частотність вживання БФ з такою семантикою в американській лінгвокультурі характеризується спадом з 1950-х років та підвищення після 2000-х, а у британській лінгвокультурі – з 1970-х та після 2000-х років відповідно.

У п. 4.6 проаналізовано компонент матриці, що представлений антагонічними концептами ЖИТТЯ і СМЕРТЬ, які відображають есхатологічні уявлення християн. На підставі аналізу фактичних даних та підрахунків, робиться висновок, що концепт ЖИТТЯ представлений меншою кількістю БФ, порівняно з концептом СМЕРТЬ. Такий психоемоційний стан пов'язаний зі страхом людини перед невідворотністю переходу у невідоме (небуття). При цьому розглянуті фіксації біблійних фразеологізмів домену «САКРАЛЬНЕ» засвідчують їх порівняно високу частотність в Корпусі сучасної американської мови. Майже усі фразеологізми демонструють падіння частотності з середини ХХ століття та незначне зростання на початку 2000 років. Для багатьох фразеологізмів зазначеного домену характерні такі види трансформацій як буквалізація, заміна одного з компонентів та онімізація.

ВИСНОВКИ

Реферована дисертація присвячена дослідженню особливостей функціонування біблійних фразеологізмів у британському та американському варіантах англійської мови другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Зростання наукового інтересу до вивчення фундаментальних текстів людства зумовлює актуальність вивчення Біблії як мовного феномену та його проявів у різних лінгвокультурах, у тому числі й у країнах англійськомовного ареалу, таких як Великобританія і США. Помітне місце в сучасних мовознавчих теоретичних і прикладних дослідженнях посідає вивчення особливостей англійських фразеологізмів біблійного походження.

На підставі огляду праць загальнонаукового й спеціального спрямування було окреслено теоретико-методологічний апарат дослідження біблійних фразеологізмів англійської мови, уточнено зміст ключового поняття дисертації «фразеологічні одиниці біблійного походження» («біблійні фразеологізми», «бібліїзми») як стійких моно- та/або полілексемних утворень з високою прецедентністю і потенціалом до інтертекстуальності, що мають спільне генетичне джерело – Біблію. Система біблійних фразеологічних одиниць є вербальним способом репрезентації фрагменту морально-ціннісної системи суспільства на певному етапі його (суспільства) розвитку. Також було окреслено коло дискусійних питань з теорії фразеології та визначено лакуни і потенційні «зони розвитку» щодо осмислення біблійної фразеології як складного лінгвокультурного явища, що зумовило застосування цілого комплексу методів дослідження. Головними при цьому стали методи структурно-семантичного та когнітивно-матричного аналізу, що лежать у площині семантичної та когнітивно-лінгвістичної парадигм.

У ході дослідження на підставі аналізу бібліографічних джерел та національних корпусів британської та американської англійської мов було виявлено і класифіковано 511 БФ, простежено частотність їх відтворюваності у мовленні, окреслено систему репрезентованих ними морально-етичних цінностей, в яких закумуляовано досвід конкретної лінгвокультурної спільноти. Значення біблійних фразеологізмів полягає насамперед у тому, що вони вербалізують засновану на християнському віровченні морально-етичну систему, а також відображають стан суспільної моралі на сучасному етапі історії.

У роботі здійснено структурну, граматико-семантичну і семантичну класифікації БФ. Структурна класифікація бібліїзмів базується на моделі організації вихідної одиниці, яка зазнала фразеологізації. Відповідно до цього критерію біблійні фразеологічні одиниці поділено на репрезентовані словом або зорганізовані за зразком словосполучення або речення. Виявлено, що найбільший численними є БФ, організовані за моделлю словосполучення (48%). З погляду граматико-семантичного переважають одиниці субстантивного і дієслівного типу (відповідно 28 та 12 % від загальної кількості БФ).

Семантична класифікація мовного матеріалу здійснювалася двома способами: 1) на основі аналізу фразеологічної семантики БФ загалом із поділом масиву біблійних фразеологізмів на лексико-фразеологічні поля і лексико-фразеологічні групи; найбільшим за кількістю БФ виявилось лексико-

фразеологічне поле «Процесуальних понять» (78 БФ); 2) на основі аналізу семантики лексичних одиниць, які належать до семантичного ядра фразеологізму біблійного походження (стрижневих компонентів БФ) із виокремленням фразеологічних (фразеосемантичних) полів і фразеологічних (фразеосемантичних) груп, оскільки класифікація стосується тільки біблійних фразеологізмів.

У процесі дослідження було змодельовано лексико-фразеологічні і фразеосемантичні поля як спосіб структурної організації англійської біблійної фразеології та визначено їх кореляцію з поняттям номінативного поля концепту; розглянуто можливості застосування граматичної класифікації як способу категоризації англійських БФ.

Дослідження доводить існування певної динаміки щодо частоти вживання БФ у різних соціомовленнєвих практиках, починаючи із середини ХХ століття і на початку ХХІ століття. У більшості випадків ця динаміка виявляє тенденцію до спаду, що зумовлено передусім відчутною секуляризацією суспільної свідомості і культури на зламі тисячоліть.

Отримані в процесі аналізу системи англійських БФ результати засвідчили деякі продуктивні тенденції щодо трансформації структури біблійних фразеологізмів (усічення) та змін їх компонентного складу (секуляризація та буквализація їх семантики, поява додаткових змістових та конотативних сем, онімізація, термінологізація).

Застосування когнітивно-матричного аналізу дозволило представити відображену в англійських БФ систему морально-етичних цінностей християнства як інтегративний концепт, матрицю доменів. Отримані в процесі дослідження дані щодо семантичної структури одиниць біблійного фразеологічного фонду англійської мови дозволили змодельувати когнітивну матрицю ціннісно-моральних уявлень, вербалізованих у БФ. Вона включає в себе основні домени «ЛЮДИНА» (субдомени «ЧОЛОВІК», «ЖІНКА», «ДІТИ»), «СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ» (субдомени «НЕГАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ» та «ПОЗИТИВНА СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ»), «САКРАЛЬНЕ» (субдомени «БОГ», «ІМ'Я БОГА»), «ДОБРОБУТ» (дихотомія субдоменів «БАГАТСТВО»-«БІДНІСТЬ»). Також виявлено, що фразеологічним одиницям домену «Соціальна взаємодія» властива суттєва асиметрія між субдоменами «Негативна соціальна взаємодія» та «Позитивна соціальна взаємодія» на користь субдомену «НЕГАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ». Домен «ДОБРОБУТ» представлений в обох варіантах англійської мови як дихотомія субдоменів «БАГАТСТВО»-«БІДНІСТЬ» з кількісною перевагою субдомену «БАГАТСТВО». Частотність фразеологічних одиниць обох субдоменів є порівняно низькою, зафіксовано також фразеологічні одиниці відсутні в обох корпусах. В фразеологізмах, які належать до цих доменів, не виявлено модифікацій цих БФ, а приклади з корпусу свідчать про вживання фразеологізмів у їх первинному (незміненому) фразеологічному значенні. В обох корпусах відносно частотними виявилися біблійні фразеологізми домену «САКРАЛЬНЕ».

Результати кількісних підрахунків унаочнюються в дисертації за допомогою методу графічної презентації. Виявлені та досліджені у роботі особливості функціонування англійських БФ в лексико-семантичному і

когнітивному вимірах не вичерпують усіх можливостей дослідження цього феномену. З точки зору подальших наукових студій перспективним видається використання інших теоретико-методологічних підходів до вивчення англійських бібліїзмів, а також більш глобальне вивчення когнітивно-матричної структури масиву біблійних фразеологізмів англійської мови, що враховувало б не лише систему християнських моральних цінностей, а також послідовний комплексний порівняльний і зіставний аналіз біблійного фразеолону і особливостей функціонування БФ в лінгвокультурах різних країн англослов'янського ареалу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у фахових виданнях України

1. Вакарюк Р. В. Фразеологічні трансформації у структурі біблеїзмів. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. Чернівці, 2015. Вип. 10. Т. 2. С. 11–20.
2. Вакарюк Р. В. Когнітивно-матрична фразеологічна репрезентація домену «соціальна взаємодія» англослов'янськими біблійними фразеологізмами. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2020. Вип. 29. Т.1. С. 43–47.
3. Вакарюк Р. В. Біблеїзми в українській та англійській мовах: термінологічний і функціонально-семантичний виміри. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2020. Вип. 34. С. 44–49.
4. Вакарюк Р. Концепт КАЯТТЯ у структурі когнітивної матриці “християнські моральні цінності” та його вербалізатори. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини: спільний українсько-румунський науковий журнал*. Чернівці, 2021. Вип. 1(29). С.49-53.

Наукові праці в періодичних виданнях інших держав

5. Vakariuk R. Comparative analysis of the biblical correlation in the English and the Ukrainian languages. *Znanstvena misel*. Ljubljana, 2020. Issue 48. Vol. 2. С. 45-49. ISSN 3124-1123.

Наукові праці апробаційного характеру

6. Вакарюк Р. В. Роль фразеологічних трансформацій у структурі біблеїзмів. *Нова філологія* : матеріали V Всеукр. конф. "Нові підходи до філології у вищ. шк.", м. Запоріжжя, 9-13 верес. 2002 р. Запоріжжя, 2002. С. 238–239.
7. Вакарюк Р. В. Фразеологічні трансформації у структурі біблеїзмів (на матеріалі англійської мови. *Лінгводидактика та лінгвостилістика на зламі століть: питання теорії та практики* : зб. матеріалів учасн. Міжнар. наукової конференції. Львів : 2004, С.47–48.
8. Вакарюк Р. В. Семантична структура онімічних біблеїзмів (на матеріалі української та англійської мов). *Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес* : матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Чернівці, 24-25 листоп. 2004 р.). Чернівці, 2004. С. 24–25.
9. Вакарюк Р. В. Лексико-семантичні типи біблеїзмів англійської мови (у порівняльному аспекті). *Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур* : матеріали III Міжвузівської конф. молодих учених, м. Донецьк, 15 лют. 2005 р. Донецьк, 2005. С. 56–57.
10. Вакарюк Р. В. Мовно-функціональна та структурно-семантична модифікації біблеїзмів. *Актуальні проблеми германської філології в Україні та Болонський процес*: матеріали II Міжнар. науково. конф., м. Чернівці, 20 квіт. 2007 р. Чернівці, 2007. С. 76–80.

АНОТАЦІЯ

Вакарюк Р.В. Біблійні фразеологізми у сучасній англійській мові: структурний, семантичний та когнітивний аспекти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів. – 2021.

Дисертаційне дослідження присвячено вивченню семантико-структурних та когнітивних особливостей динаміки функціонування фразеологічних одиниць біблійного походження як цілісної фразеологічної системи в сучасній англійській мові.

Дослідження проведене у площині взаємодії лексико-семантичної та когнітивно-лінгвістичної парадигм. У роботі конкретизовано зміст понять «фразеологізм» та «біблійний фразеологізм / фразеологізм біблійного походження», «бібліїзм»; визначено сутність поняття «когнітивна матриця»; реконструйовано ЛСП, ФСП та ФСГ, а також основні домени, на основі яких змодельовано когнітивну матрицю християнської морально-етичної системи цінностей в англійській картині світу, та досліджено БФ, за допомогою яких відбуваються об'єктивації цих доменів у біблійних текстах і сучасних дискурсивних практиках; виявлено й описано основні типи трансформацій біблійних фразеологізмів в процесі еволюції суспільної свідомості; за допомогою інструменту кількісного аналізу Google Books NGram Viewer виявлено основні тенденції щодо змін частотності уживання фразеологізмів біблійного походження в лінгвокультурах США та Великобританії та зафіксовано поступове зниження частотності вживання як у британському, так і в американському варіантах англійської мови за останні 70 років.

Ключові слова: Біблія, фразеологія, фразеологізм, біблійний фразеологізм, трансформація, домен, концепт, когнітивна матриця, семантичне поле/група.

АННОТАЦИЯ

Вакарюк Р.В. Библийские фразеологизмы в современном английском языке: структурный, семантический и когнитивный аспекты. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. – Львов. – 2021.

Диссертационное исследование посвящено изучению семантико-структурных и когнитивных особенностей динамики функционирования фразеологических единиц библийского происхождения как целостной фразеологической системы в современном английском языке. Исследование проведено в плоскости взаимодействия лексико-семантической и когнитивно-лингвистической парадигм. В результате исследования конкретизировано содержание понятий «фразеологизм» и «библейский фразеологизм / фразеологизм библийского происхождения», «библейзм»; определено терминологическую сущность

понятия «когнитивная матрица; реконструированы ЛСП, ФСП и ФСГ, а также основные домены, на основе которых смоделирована когнитивная матрица христианской морально-этической системы ценностей в англоязычной картине мира, и исследованы библеизмы, с помощью которых происходят объективации этих доменов в библейских текстах и современных дискурсивных практиках; определены и описаны основные типы трансформаций библейских фразеологизмов в процессе эволюции общественного сознания; выявлены основные тенденции изменений частотности употребления фразеологизмов библейского происхождения в лингвокультурах США и Великобритании и зафиксировано постепенное снижение частотности употребления как в английском, так и в американском вариантах английского языка за последние 70 лет.

Ключевые слова: Библия, фразеология, фразеологизм, библейский фразеологизм, трансформация, домен, концепт, когнитивная матрица, семантическое поле / группа.

ABSTRACT

Vakariuk R.V. Biblical Idiomatic Expressions in Modern English: Structural, Semantic and Cognitive Aspects – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology (PhD). Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Ivan Franko National University of Lviv. – 2021.

The thesis is dedicated to the study of semantic, structural and cognitive peculiarities of the dynamics of functioning of biblical idiomatic expressions (BIE) as an integral phraseological system in modern English. The complex method of BIE analysis is suggested in the thesis which is based on interaction of lexical-semantic and cognitive-linguistic paradigms involving the corpus linguistics methods and using software and internet applications. The particular importance in the study of the corpus of biblical idiomatic expressions is attached to the theory of semantic field as the fundamental for organization and describing method of the semantics of biblical idiomatic expressions, as well as the method of cognitive-matrix modelling.

The meaning of the terms „idiomatic phrase” and „biblical expressions” or „biblical idiomatic expressions” is defined in the research, the classifications of biblical idiomatic expressions of the English language are generalized, their classification features are systematized. The corpus of biblical idiomatic expressions is approved of being a stable subsystem of English phraseology, which can be represented in the form of a cognitive matrix. At the same time, in analysing the BIE system, the author of the dissertation proceeds from the understanding of biblical phraseology as a means of verbal representation of a fragment of the English linguistic picture of our world associated with the moral and ethical values of the Christian worldview.

The research explores biblical idiomatic expressions that make these domains relevant in both biblical texts and contemporary discursive practices.

The thesis emphasises the correlation between the concepts of “lexical and semantic field”, “phraseological field” and “nominative field of a concept”. It is mentioned that lexical and phraseological field and phraseological and semantic field are based on the unification of language units having a common genetic source, the

Bible, and coincide with the nominative field of a concept in a segment where idiomatic expressions are a means of expressing a certain mental essence related to the Christian ideology. The above provides an opportunity to consider the structural and semantic types of biblical phraseology organisation according to the cognitive matrix theory as cognitive contexts (basic and non-basic domains) where the formation and understanding of language meanings inherent in biblical idiomatic expressions occurs.

The research reconstructs the main domains typical for the cognitive matrix of the Christian moral and ethical value system in the English language worldview such as “HUMAN BEING”, “SOCIAL RELATIONSHIP”, “SACRAL NATURE”, “WELFARE”, and analyses the matrix component represented by the antagonistic concepts of LIFE and DEATH.

The method of component analysis has been applied to detect and characterise the productive tendencies of biblical idiomatic expression semantics transformation: the reduction of component composition of the idiomatic unit due to the extraction of original biblical component of meaning and the expansion of biblical semantics due to the presence of new substantive or connotative semes, while the original structure of the idiomatic unit is kept. The research also describes such semantic transformations of biblical idiomatic expressions in English as literalisation of an idiomatic unit, its transformation into a proper name and into a term due to its transfer from the sphere of traditional word usage into other fields of knowledge. The changes in the structure of biblical idiomatic expressions are associated with the occurrence of their truncated variants, which gives a high precedence to units of this type and a general tendency to reduce the linguistic effort.

GoogleBooks NGram Viewer is used to analyse the frequency of English idiomatic expressions of biblical origin in the second half of the 20th century and at the beginning of the 21st century. The analysis has demonstrated that the frequency of the use of biblical phrases in different socio-linguistic practices is variable and, in most cases, shows a gradual decreasing trend in both British and American English. The author considers the loss of the dominant ideological role of Christianity in the twentieth century, the secularisation of modern society, and the establishment of a new system of moral and spiritual values of mankind as significant factors in this process.

Key words: Bible, phraseology, idiomatic phrase, biblical idiomatic expression, cognitive matrix, domain, concept, lexical-semantic field/group.